

Українська держава. Разом із тим енциклопедія розповідає про тих визначних земляків, котрі волею долі опинилися в еміграції і спричинили піднесення авторитету не лише свого кола, а й усього українства. Значну увагу приділено й замовчуваним фактам українського життя. ТЕС – енциклопедія нового типу, бо вирізняється з-посеред аналогічних видань минулих років своєю неупередженістю.

«Тернопільський Енциклопедичний Словник» чудово проілюстровано, він не має аналогів. А робота авторів видання вражає масштабністю охопленого матеріалу – це близько 3-х тисяч сторінок і 17 тисяч гасел. Енциклопедії створюють роками, але слугують такі фоліанти віками.

А на черзі – новий проект, праця над яким уже розпочалася.

Довідковий том «Тернопільська область», що 1973 року вийшов у серії «Історія міст і сіл УРСР», звісно ж, застарів. За час роботи редакційно-видавничої групи зібрано значний, можна сказати, – винятковий пласт матеріалів. Логічно виникла потреба систематизувати відомості про населені пункти області у формі книг. Адже кожний навіть зникаючий хутірець – то краплинка в річці Держави. Він є віддзеркаленням її історії – Україною в мініатюрі. Тож неприпустимо за-недбати пам'ять і про нього.

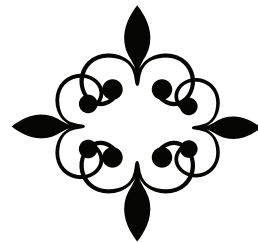
За сприяння Національної спілки краєзнавців України, Тернопільських обласних ради й адміністрації, районних рад і адміністрацій у краї стартував новий проект. Це тритомне видання «Тернопільщина. Історія міст і сіл», що охоплюватиме всі

населені пункти області. Зокрема, й ті, які за адміністративно-територіальним устроєм належать до інших регіонів. А ще – хутори й загальні характеристики районів.

У «Тернопільщині» буде систематизовано інформацію про всі населені пункти області, їхнє минуле й сучасність. Особлива увага приділена насамперед дотеперішній героїці краю – національно-визвольній війні під проводом Б. Хмельницького, українським січовим стрільцям, Українській галицькій армії, Західно-Українській народній республіці, Організації українських націоналістів, Українській повстанській армії. Подано матеріали і про знаних уродженців кожного села чи міста. «Історія міст і сіл» охоплюватиме всі 1053 населені пункти області включно з найменшими хуторами.

Видання матиме приблизно по 700 сторінок у кожному з трьох томів. До першого напевно увійдуть статті про Тернопіль, населені пункти Бережанського, Борщівського, Бучацького, Гусятинського і Заліщицького районів. До другого – дані про Збаразький, Зборівський, Кременецький, Козівський, Лановецький та Монастирський райони. Третій том представить інформацію про Підволочиський, Підгаєцький, Тербовлянський, Тернопільський, Чортківський та Шумський райони. Текстові матеріали видання доповнюватимуть карти, світлина, копії документів. Наприкінці кожного тому розмістяться іменний та географічний покажчики.

Отже, незабаром книгозбірні та поціновувачі матимуть ще одне дійсно рідкісне видання.

Тетяна Чубіна (м. Черкаси)

ПРО МІСТО, ДЕ КОЖЕН КЛАПТИК ЗЕМЛІ ДИХАЄ ІСТОРІЄЮ

Рец. на монографію Бушина М. І., Гуржія О. І., Палія А. Г. Місто Умань: історичні портрети, події, факти. – Черкаси: Черкаський ЦНТЕІ, 2010. – 262 с.

*Я люблю у Софіївці думать,
Відганяючи спогадів рій.
Від сьогодні, ласкава Умань,
Скільки житиму – бранець твій...*
В. Симоненко

Вивчення історії рідного краю, його минулого й сьогодення є однією з захоплюючих справ, про яку ми часто забуваємо...

Сьогодні історичне краєзнавство є одним із напрямів пошукувства, що акцентує увагу на вивченні та популяризації історичних подій, матеріалізованих в пам'ятках історії та культури певного регіону та його видатних історичних постатей. Регіональна ідентичність є одним із різновидів колективної (локальної) ідентичності. Цей феномен має комплекс соціокультурних, соціально-економічних та політичних складових. Вони впливають на цілісне самоусвідомлення та самовизначення мешканців регіону (міста, села) як певної спільноти з проявами патріотизму та власними світоглядними, соціокультурними, етнічними відмінностями від інших регіонів. Комплекс таких відмінностей може бути інклюзивним до загальнонаціональної ідентичності.

Краєзнавство розглядають як комплекс різних за змістом наукових дисциплін та спеціальних методик, які у своїй сукупності скеровують до наукового всебічного пізнання краю. В історичному краєзнавстві такі предмети дослідження розглядаються в історичному аспекті. Головне в них – виявити і дослідити зв'язки між усіма елементами довкілля в їхньому історичному розвитку. У практичній діяльності історичне краєзнавство проявляється у вивченні історії міст і сіл, підприємств, господарств, установ, родоходів, життя і творчості визначних земляків, важливих місцевих історичних подій, активній участі населення в регіональному музейному будівництві, охороні пам'яток історії та культури, природи, туризмі, екскурсійній справі.

Тому монографічне видання М. І. Бушина, О. І. Гуржія та А. Г. Палія «Місто Умань: історичні портрети, події, факти» є своєчасним

та оригінальним. Створення життєписів відомих уродженців Уманщини набуває особливого значення, адже історія та біографія здавна вважалися нерозривними поняттями. Життя окремих осіб допомагало глибше з'ясувати хід та значення історичних подій, робило хронологію конкретнішою. З розвитком загальної письменності інтерес до вивчення біографій надзвичайно підвищився. Сьогодні біографія допомагає історикам проводити додаткові дослідження того чи іншого історичного явища.

Певна особа жила і діяла, залишивши слід, який можна зафіксувати й інтерпретувати. У цьому її пізнавальне значення. Але біографія лише тоді є важливим елементом історико-літературної або наукової творчості, коли несе певну соціальну функцію. Мають бути зумовлені мета її створення і вплив на певні сфери духовного розвитку людства. Біографія виникає як різновид історико-літературної творчості та частина історіографічної традиції в її літописно-хронікальній формі. У ній поєднані емпіричні та концептуальні підходи до висвітлення життя та діяльності людини з метою впливу на свідомість сучасників.

Біографія як історико-культурологічне явище є сукупним поняттям. Воно об'єднує різні види, роди й типи біографічного письма, що склалися історично. Водночас як рід літературної та наукової діяльності біографія – складне історичне явище, що розвивається в суспільстві й чуйно реагує на всі суспільні колізії, зміни історичних парадигм та ідеологічні коливання.

Створення літопису Умані напевно вимагало від авторів клопіткої та великої за обсягом пошуково-дослідницької роботи. Уманщина – край славетний та героїчний. Його землі стали колискою зародження козацтва. Тут гартувалася лицарська доблесть, виникали перші

вогнища руху проти поневолення шляхтичачами.

Бурхливими, жахливими, небезпечними і, врешті, визвольними були XIX та XX ст. Війни, голод, епідемії. Гноблення, безправ'я. Все витримали славні уманці, і не просто витримали – вистояли і примножили силу, велич рідної землі.

Автори книги оповідають про уманський край з найдавніших часів до кінця XX ст. Згадують про пам'ятники археологічних культур на території Уманського району, про життя уманців за часів Київської Русі. Подано інформацію про XIV–XVI ст. – часи, коли Уманщина була у складі Великого князівства Литовського, а згодом – Речі Посполитої. Наведено й основні версії щодо появи назви «Умань». Подано інформацію про події XVII ст., про роль козаччини в історії краю.

Особливу увагу зосереджено на визначній події XVIII ст. – Коліївщині, що зазнала свого апогею саме тут. Подано розповідь про селянські повстання XIX ст., декабристський рух. Іде мова і про суперечливі події початку XX ст. детально описано часи Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. в історії краю. Розповідається про відбудову народного господарства та суспільно-економічний розвиток Уманщини у повоєнні роки. Змальовано розвиток соціальної та економічної інфраструктури і сучасної Умані. Представлено інформацію про найвизначніші пам'ятки культури та архітектури Уманщини, зокрема, про шедевр садово-паркової архітектури – дендрологічний парк «Софіївка».

Умань аргументовано названо містом колосальної історичної спадщини. Воно пройшло шлях від поселень пізнього палеоліту, трипільської культури, через героїчні та трагічні події – до сучасного міста з розвиненими промисловими, науково-освітніми, соціально-культурними, туристичними та адміністративними сферами діяльності.

Сучасне місто Умань є центром адміністративного району Черкаської області. Умань чи не найбагатша на історико-культурну спадщину в регіоні. Тут зосереджено понад 20 % усіх пам'яток архітектури Черкащини. Лише в дендропарку «Софіївка» (будівництво якого почав у 1796 р. граф С. Потоцький) зібрано 101 пам'ятку історії та культури. Вони занесені до Державного реєстру національного культурного надбання.

З Уманню пов'язаний життєвий шлях багатьох діячів культури та науки. Серед них – Іван Котляревський (у 1805 р. він відбував тут військову службу); Тарас Шевченко (бував у місті в дитинстві). Леся Українка у 1898 р. відвідувала своїх тутешніх родичів – братів Тобілевичів. Олександр Пушкін зупинявся в Умані, проїжджаючи у 20-х рр. XIX ст. із Кам'янки до Тульчина. Микола Бажан провів тут свої дитячі та юнацькі роки...

Пишається Умань і своїм міським камерним хором (керівник – заслужений працівник культури України Леонід Ятла). Колектив є лауреатом найпрестижнішого конкурсу хороших колективів у Франції.

Славиться місто і своїми спортсменами – учасниками республіканських, європейських та світових змагань. Серед них – заслужений майстер спорту, бронзовий призер XXVI літніх Олімпійських ігор в Атланті Олександр Крикун; абсолютні переможці першості Європи, майстри міжнародного класу Валерій Лучко і Руслан Новицький; переможниця юніорського чемпіонату Європи Наталія Івасенко.

Звідси взяли свій дороговказ в життя відомі письменники Віра Балдинюк, Ольга Діденко, Григорій Полянкер, Юрій Смолич, Людмила Солончук, Раїса Троянker, Езра Фінінберг, Андрій Чужий.

З Уманню пов'язано життя і діяльність таких знаних у черкаському регіоні людей, як історик-краєзнавець Григорій Храбан, заслужений будівельник України Валер'ян Мелас, заслужені лікарі України Олександр Малюшко і Володимир Коник, заслужений працівник культури України, доктор біологічних наук Іван Косенко, заслужений діяч науки і техніки України, доктор педагогічних наук Володимир Кузь, заслужений машинобудівник України Анатолій Ліпкан, заслужений журналіст України Валентина Козицька та багатьох інших поважних і авторитетних людей.

Пропонована читачам монографія є цікавою спробою змалювати історію славного героїчного міста, де кожен клаптик землі дихає історією, де на кожному кроці оживають давні звичаї та традиції.

Матеріал викладено живою мовою і в чіткій історичній послідовності. Доступність викладу та логічність структури видання роблять його особливо привабливим для всіх, хто цікавиться регіональною історією.

Маємо надію, що вихід у світ цієї книги буде гідним внеском у розвиток історичного краєзнавства. Монографія долучиться до за-

лучення молодого покоління до студювання історико-культурної спадщини, поглибить і просвітницьку роботу.

